

KÖNYVEKRŐL

Pulliam, John D. - Van Patten, James: History of Education in America

Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey and Columbus, Ohio 1998. 334 o.

Pulliam és *Vanpatten* amerikai egyetemi oktatók az amerikai nevelés történetéről jelentették meg közös összefoglaló munkájukat *History of Education in America* címmel. A mű hét kiadást ért meg, mindig kiegészülve az időközbeni kutatási eredményekkel és az elmúlt évek új tapasztalataival, eseményeivel. A legújabb kiadás is naprakész információkat tartalmaz a közművelődésről, az oktatáspolitikáról, a legújabb amerikai nevelésfilozófiai irányzatokról, az amerikai iskolarendszer folyamatos átszerveződéséről. Amerikán itt az Amerikai Egyesült Államokat kell érteni.

A *könyv tíz fejezetből áll*, jól szerkesztett, könnyen áttekinthető. Az egyes fejezetek a tartalmat tömören megelőlegező bevezetéssel kezdődnek, majd témakörökre bontva tárgyalják az adott korszakot vagy kérdéskört. A fejezetek végén olyan összefoglalás található, amely a tárgyalt neveléstörténeti korszak és napjaink nevelésének kapcsolódási pontjaira, illetve napjainkban is élő kérdésekre hívja fel az olvasó figyelmét.

Az *első fejezet*, a „Bevezetés” három fő kérdést igyekszik tisztázni: miért érdemes neveléstörténettel foglalkozni, mik a könyv céljai és hol helyezkedik el a neveléstörténet a tudományok között. Bizonytalan, ki nem számítható világban élünk, az (amerikai) társadalom, gazdaság, politika állandó változásban van. A tanároknak sok és különböző igénynek kell megfelelniük. Fontos, hogy rendelkezzenek egy olyan áttekintő tudással, amelyet térképként használhatnak a tények és vélemények labirintusában. Másrészt némely „új”, kísérleti pedagógiát már az 1930-as évek haladó nevelői kipróbáltak ilyen vagy olyan formában, ezekről gazdag tapasztalatokkal rendelkezik a neveléstudomány. Harmadrészt a nevelés történetéről alkotott tudás vezérfonál a hagyományok értékeléséhez és a jövővel kapcsolatos kérdések megítéléséhez – írják a szerzők. A könyv célját nem a teljes amerikai neveléstörténet feldolgozásában, hanem a legjelentősebb, az amerikai iskolákat alakító események és mozgalmak felvázolásában határozzák meg. A neveléstörténet sajátos definícióját adják, helyét az intellektuális- és kultúratörténet keretein belül jelölve ki. Az amerikai nevelést nyugati nevelésként értékelik, aminek gyökerei az ókori Görögországba és Rómába nyúlnak vissza. Az ókortól a reneszánszon át a reformációig ugyanazokat a neveket említik, akikre az európai neveléstörténetekben is hivatkoznak. A szabadság iránti érzékenységet Amerikában eredendőnek tartják. Ezt a protestáns, valamint a katolikusok és protestánsok által egyaránt üldözött vallási felekezetekhez (pl. anabaptistákhoz) tartozó bevándorlók hagyományának tekintik.

A *második fejezet* „Az európai örökség és a gyarmati hatás az amerikai nevelésre” (*European Heritage and Colonial Influence on American Education*). A korai gyarmati nevelés kapcsolatait ismertetik az európai anyaországokból hozott ideológiai és filozófiai alapokkal, valamint az üldözött és megtűrt vallások képviselőinek sajátos ideológiájával. Az amerikai nevelésre hatást gyakorló európai filozófiai irányzatokat két fő áramlatra, idealista és realista filozófiákra osztják a szerzők. A protestáns és egyéb, nem katolikus vallások képviselőinek nagy számú letelepedése az európainál nagyobb személyi szabadságra való törekvést eredményezett. Ez az oktatásban a könyv adatai szerint leginkább New Yorkban, Marylandben, Pennsylvániában és Rhode Islandon mutatkozott meg, ahol az angol anyaállam által kirendelt kormányzók és tisztviselők jelentős vallási toleranciával látták el az iskolák felügyeletét. A továbbiakban részletesen tárgyalják a fontosabb területeket, az ottani iskolatípusokat, és hogy az egyes iskolák mit kínáltak (tananyag, tanulók életkora, eltérés az anyaországi iskoláktól). Napjainkig tartó hatása a gyarmati időknek a puritánok öröksége: tekintélytisztelt, tisztaság, pontosság, lojalitás, verseny, a jogok és a tulajdon tisztelete, az egyéni előrelépésben való igyekezet.

A *harmadik fejezet* „Az amerikai függetlenségi háború időszaka” (*The Period of the American Revolution*). Az amerikai nevelést ebben az időszakban befolyásoló ideológiákat *Locke* empirizmusában, *Comenius* szenzualizmusában és az európai enciklopédikus és kísérletező tudomány fejlődésében állapítják meg. A felvilágosodás hatására létrejött a gyarmati liberalizmus. *Thomas Jeffersonra*, aki az amerikai oktatásért is tevékenykedett, *Locke* utilitarizmusa volt nagy hatással. A Függetlenségi Nyilatkozat teoretikai alapja is *Locke*-tól

származik. *Comenius* tankönyvein és elméleti művein keresztül épült be az amerikai nevelésbe. A felvilágosodáshoz hozzáadódott Amerikában határterületek és az egyéni teljesítmények kiemelt szerepe. A terjeszkedő határok magabiztosságot, találegonyságot, individualizmust neveltek ki a letelepültek között. Sorra veszik a szerzők a korabeli amerikai nevelés meghatározó személyiségeit és munkásságukat, *James Madisontól Noah Websteren át Thomas Jeffersonig*. Napjainkig élő kérdés Amerikában, hogy az oktatás közoktatás legyen vagy magánoktatás, központi vagy helyi támogatásból, szülői vagy állami fenntartással. A bónrendszer (voucher system) bevezetésének kérdése is élő és sokat vitatott téma ma az Egyesült Államokban.

A *negyedik fejezet* az „Amerikai nevelés” 1812–1865 (American Education 1812–1865). Az 1810-es évektől az ipari forradalom egyre jelentősebb hatása, a nyugati terjeszkedés, a növekvő népesség miatti egységes oktatási koncepcióra való igény erősödésében határozzák meg a szerzők a korszak fő jellemzőit. Ez az egységes középiskola, a high school születésének időszaka. 1839-ben megnyílik az első normaiskola (normal school) a tanárok képzésére. Az iskolák tananyagát a tudományok fejlődésének megfelelően bővítették. A korban egyre meghatározóbbak sajátos amerikai tényezők, például a bíróságokon hozott nevelési döntések (precedens perek). Az európai nevelés *Carl Schurzon, Froebel* tanítványán és a Poroszországot megjárt amerikai nevelőkön keresztül ér el az államokba. Említik még *Basedow, Pestalozzi, Herbart* nevét is. Napjainkig élő kérdésként tárgyalják, hogy a korszak nagy nevelőinek (*Mann, Barnard*) törekvése a minden nemzetiségi/faji és vagyoni különbségtől eltekintő oktatásra máig sem valósult meg teljesen. A – főként fekete – szegregációt főleg ott nem sikerült megszüntetni, ahol az iskola fehérei és feketéi nemcsak színükben, hanem családjuk társadalmi helyzetében is különböznek.

Az *ötödik fejezet* az Amerikai nevelés 1865–1918 (American Education 1865–1918). Ezt az időszakot az ingyenes, adótámogatású iskolarendszer kiépülése határozta meg. A szerzők sorra veszik a nevelési elképzeléseket a szektarianizmustól az európai szláv modellen keresztül a tudományos mozgalmakig. A szakoktatásban, a felsőfokú oktatásban és a felekezeti – illetve magánoktatásban beállt változásokat is részletesen tárgyalják. *W. T. Harris, John Dewey, Charles Peirce, William James, Charles Darwin* jelentőségét vizsgálják az amerikai nevelés szemléletének alakulásában.

A *hatodik fejezet* „Fejlemények a mai amerikai oktatásban 1918-tól napjainkig” (Developments in More Recent American Education 1918 – Present). Az amerikai oktatást állandó mozgásában mutatják be a szerzők, összhangban a társadalmi-gazdasági változásokkal. Az elmúlt ötven év legjelentősebb szemléleti-gyakorlati változásairól írnak, mint például: szélesebb alapú nevelésfilozófia, kifinomultabb tanulási elméletekre épülő oktatási módszerek, új oktatási területek, az iskolában átlagosan töltött évek számának növekedése, a tanárképzés és a nevelés tudományos tanulmányozásának fejlődése, a kulturális változások (polgárjogi mozgalmak, recesszió-felépülés, a demokrácia értelmezése körüli viták, média, internet) hatásai a nevelésre. Az amerikai neveléstörténet tragédiájának tartják, hogy minden új generáció teljes egészében utasítja el az őt megelőzők szemléletét. Ezt tette *John Dewey* és a progresszív mozgalom *Herbarttal*, és ezt teszik a modern mozgalmak a progresszívizmussal.

A *hetedik fejezet* „Vitatott kérdések a modern amerikai oktatásban” (Controversial Issues in Modern American Education). Az egyes vitatott kérdéseket az ezeket képviselő legismertebb személyiségeken keresztül mutatják be. A főbb kérdések: liberális-konzervatív vita a tananyagról, erkölcsi oktatásról, gyermekjogokról; a kötelező, adótámogatású oktatás támadása; a tanárok alkalmazása előtt elvégzendő kompetencia-tesztek; a nők változó szerepe az oktatásban; multikulturalitás. Minden ma élő kérdés az amerikai oktatásban – hangsúlyozzák a szerzők – történelmi alapokon nyugszik.

A *nyolcadik fejezet* „A kiválóság keresése: Nevelés az 1980-as és 1990-es években” (In Search of Excellence: Education in the 1980s and 1990s). A fejezet több mint harminc, a közoktatás mai helyzetéről készült amerikai vizsgálatra épül. Kitérnek a „Clinton-hivatalok” jövő évezredre vonatkozó céljaira és nevelés terén kifejlesztett tevékenységükre. Meghatározónak tartják *Kennedytől Clintonig* a társadalmi reformmozgalmak hatását, valamint azt a szemléletet, hogy a nevelési eredmények (outcomes) felől közelítik meg az utóbbi évtizedekben az oktatás kérdéseit.

A *kilencedik fejezet* „Kortárs nevelésfilozófiák” (Contemporary Philosophies of Education). A szerzők bemutatják a XX. század fő amerikai nevelésfilozófiai irányzatait, röviden összefoglalva ezeknek a múltba – olykor az ókori görögökig – nyúló kapcsolatait. A modern realizmustól, pragmatizmustól az esszencializmuson, perennialistákon át a társadalmi-, és jövőfilozófiáig, posztmodernizmusig képet kaphatunk a ma is ható trendekről. Az áttekintést egy jól szerkesztett táblázat segíti. Felhívják ugyanakkor a figyelmet arra is, hogy a nevelést meghatározó döntéshozók a döntéseiket többnyire nem nevelésfilozófiai alapokon hozzák.

A *tizedik*, utolsó fejezet „Mától holnapig: nevelés a jövőben” (From Now to Then: Education in the Future). A jövőkutatások eredményeiből adnak ízelítőt. Bemutatják a jövőkutatás módszereit, iskoláit. Összefoglalóan tárgyalnak olyan valószínűsíthető jövőbeli irányzatokat, mint például a tanulás élethossziglani kiteljesítése, az iskolaév-periódusok változása, a tananyagok bővülése nagyobb választási szabadság mellett, a verseny és a tanulók terhelésének csökkenése, változások a nevelési célokban (problémamegoldás, kommunikáció, személyes boldogulás hangsúlyozása).

Minden fejezet végén 10–40 tételes bibliográfia segíti az olvasót a további tájékozódásban. A felsorolt művek a századelőtől napjainkig széles irodalmat ölelnek fel amerikai és nyugat-európai kiadású könyvekből. A könyv végén egy általános bibliográfiát is találunk. A fontosabb kifejezések megértésében szójegyzék, a keresésben téma-, név- és tárgyszó-index segít. Az egyes fejezetekben időegyeneseikkel szemléltetik a szerzők az események időbeni elhelyezkedését.

Hasznos, összefoglaló mű az Egyesült Államok nevelésének történetéről. Mivel elsősorban egyetemista diákoknak szánták, nyelvezete könnyen érthető, emellett viszont alapos betekintést nyújt a múlt és a jelen főbb nevelési kérdéseibe. Legújabb tanulmányokat is feltüntet, hosszú bibliográfiája segítséget nyújt hasonló témákkal foglalkozni kívánó kutatóknak, többnyire az angol nyelven megjelent művekből.

Békési Kálmán

Einhorn Ágnes: Német nyelv. Mérés - értékelés - vizsga 5. Vizsgatárgyak, vizsgamodellek I.

Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1998. 452 o.

Az Országos Közoktatási Intézet (OKI) 1997-ben induló Mérés- Értékelés- Vizsga című sorozatának ötödik kötetét jelentette meg. Az előző négy kötethez hasonlóan ez a tanulmánykötet is, amely a sorozaton belül indított *Tantárgyak és Vizsgamodellek* alorozat első kötete, fontos forrásmunka az oktatással, a napirenden lévő vizsgareformokkal foglalkozó szakemberek számára.

A sorozat első kötete¹ az 1995-ben végzett oktatás eredményességét vizsgáló széleskörű felmérés eredményeit ismerteti, a tanulói teljesítmények tükrében. A második kötet – mint a harmadik és negyedik is – az OKI Értékelési Központja és Hollandia országos vizsgaközpontja között végzett munka eredményeit tartalmazza.² Három tantárgy: az angol, a matematika és a biológia projektekről, az elvégzett feladatokról, az alkalmazott módszerekről, s a munka során szerzett tapasztalatokról és eredményekről számol be. A sorozat harmadik kötet³ a projektmódszert, a projektszerű vizsgát és annak értékelési kritériumait mutatja be. A negyedik kötet⁴ a mindennapi kommunikációs tevékenységek különböző formáit, az iskolában elsajátított nyelvi tudás milyenségét tárgyalja. Központi kérdésem, hogy klasszikus vagy inkább pragmatikus – a jelen társadalmi, gazdasági igényeket kielégítő – tudást közvetítsen az iskola. Az ötödik – itt elemzésre kerülő – kötetben a hazai német érettségi vizsga fejlesztése során keletkezett tanulmányokat találja az olvasó.

Az Országos Közoktatási Intézet Értékelési és Vizsgaközpontjában 1996 óta folyik tíz tantárgy vizsgareformja. A kidolgozandó vizsga alapelveit a közoktatási törvény rögzítette: kétszintű, a különböző középiskola-

¹ Vári Péter (1997, szerk.): *MONITOR '95. A tanulók tudásának felmérése*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

² Mátrai Zsuzsa (1997, szerk.): *Középiskolai tantárgyi feladatbankok I. Biológia – Matematika – Angol nyelv*. Budapest.

³ Kárpáti Andrea (1997): *Vizuális nevelés: vizsga és projektmódszer*. Középiskolai tantárgyi feladatbankok II. Budapest.

⁴ Horváth Zsuzsanna (1998): *Anyanyelvi tudástérkép*. Középiskolai Tantárgyi Feladatbankok III. Budapest.